

Jure Brkan
DRUŠTVA VJERNIKA KOJI SUDJELUJU U SVIJETU U DUHU
NEKE REDOVNIČKE USTANOVE MOGU SE NAZIVATI
TAKOĐER I TREĆI REDOVI. NJIH TREBA S POSEBNOM
BRIGOM POMAGATI

UVOD

U Katoličkoj Crkvi nakon Drugoga vatikanskoga sabora postoji veliki broj društava koji u svijetu žive karizmu neke redovničke ustanove. Crkveni zakonodavac u kan. 225. kaže da: “Bog po krštenju i potvrdi određuje za apostolat.” Posebno, crkveni zakonodavac traži u kan. 677, § 2¹. Zakonika iz 1983. godine da se vjernička društva s posebnom brigom pomažu. Radi toga je naglašeno da se redovničke ustanove (*De institutis religiosis*) koje imaju *sebi pridružena (sibi coniunctas)* neka vjernička društva (*associationes christifidelium*) pomažu s posebnom brigom kako bi ih prožimao iskonski duh njihove obitelji (*ut genuinely spiritu suae familiae imbuantur*). Takva društva nisu samo svjetovni treći redovi OFM koja su ovisna o određenim redovničkim ustanovama, nego ih sva takva društva, prema propisima prava određene redovničke ustanove s kojima su povezana, trebaju pomagati prema posebnim pravnim propisima. Iako i druge

¹ Usp. JURE BRKAN, *Ustanove posvećenoga života i družbe apostolskoga života prema Zakoniku kanonskog prava*, Šibenik, 2007., str.257–258. Izvori za kan. 677, § 2., Zakonika iz 1983. jesu: Zakonik iz 1917., kan. 702–706; Drugi vatikanski sabor – dekret o Apostolatu laika, *Apostolicam actuositatem* (AA), br. 25; *Ecclesiae sanctae* (ES) I, 35; Sveta kongregacija za redovnike i svjetovne ustanove; Sveta kongregacija za biskupe. Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi, 14. svibnja 1978., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979. dokumenti, 53 (MR), br. 59. U dekretu *Apostolicam actuositatem*, br. 25., između ostalog, čitamo: “Biskupi, župnici i ostali svećenici jednoga i drugoga klera neka uvijek imaju pred očima da je pravo i dužnost svih vjernika, bilo klerika bilo laika, da apostolski djeluju te da laici imaju vlastiti udio u izgradnji Crkve. Stoga neka bratski rade s laicima u Crkvi i za Crkvu te se za njih posebno skrbe u njihovim apostolskim djelima. [...] I na kraju, neka redovnici – bilo braća, bilo sestre – cijene apostolska djela laika; neka se u skladu s duhom i pravima svojih ustanova rado posvete promicanju tih djela te tome uznastoje podržavati, pomagati i dopunjavati zadaće svećenika.”

redovničke ustanove, redovi i kongregacije mogu imati posebna vjernička društva, zakonodavac je poimence spomenuo treći red. To društvo ima veliku tradiciju u povijesti Crkve već od XIII. stoljeća kada ga je sv. Franjo Asiški osnovao i pridružio Prvom franjevačkomu redu. Zato je posebno poznato vjerničko društvo koja nazivamo Franjevački svjetovni treći red. Kao što franjevci tako, i nakon Drugoga vatikanskoga sabora, i druge redovničke obitelji mogu imati vlastita vjernička društva koja su s njima spojena te se ta društva mogu nazivati drugačijim imenima. Kod nas je barem sedam redova i družbi koje imaju vlastite suradnike. Nabrojimo ih: benediktinci, dominikanci, isusovci, sestre milosrdnice, salezijanci, klanjateljice Krvi Kristove i karmelićanke.

1. PRAVILO ILI STATUT DRUŠTVA

Svako vjerničko društvo mora imati vlastito zakonodavstvo prema kojemu živi u svijetu. U statutu treba odrediti: svrhu (opću i posebnu), uređenje, upravljanje i način djelovanja pojedinog društva (kan. 94)². Kod nas je, uz Pravilo i Konstitucije Svjetovnoga franjevačkoga reda, također: 1. Statut benediktinskih svjetovnih oblata, 2. Pravilo laičkih bratstava svetoga Dominika, 3. Zajednice kršćanskog života – udruženje vjernika-laika koji su vezani s Družbom Isusovom, 4. Vinkove Konferencije (društvo, udruga ili zajednica), 5. Udruženja salezijanskih suradnika, 6. Suradnici klanjateljica Krvi Kristove, 7. Katolička zajednica karmelićanskih laika u Zagrebu. To su, kao i svjetovni treći redovi, vjernička društva s posebnim profilom³. Takva društva vjernika žive i djeluju u svijetu te moraju živjeti i djelovati prema karizmi neke određene redovničke ustanove (reda ili kongregacije).

Crkveni zakonodavac u kan. 303. Zakonika iz 1983. godine jedino je poimence spomenuo treći red zbog njihove uloge u povijesti Crkve i to još od XIII. stoljeća⁴. To su svjetovni treći redovi, za razliku samostanskih trećih redova koji se ubrajaju u redov-

² Usp. *Redoviti sadržaj statuta*, u: *Vjernici, društva, pokreti*. Zbornik radova IV. međunarodnoga znanstvenog simpozija crkvenih pravnikâ u Zagrebu, 29. – 30. listopada 2010., Zagreb, 2011., str. 253–256., Usp. Jure BRKAN, *Obveze i prava vjernika laika*, Split, 2005., str. 124–132.

³ Usp. Ratko RADIŠIĆ, *Društva s posebnim profilima*, u: *Vjernici, društva, pokreti* (Zbornik radova IV. međunarodnoga znanstvenog simpozija crkvenih pravnikâ u Zagrebu, 29. – 30. listopada 2010. Zagreb, 2011., str. 133–155.

⁴ Usp. Jure BRKAN, *Obveze i prava vjernika laika*, str. 144–149.

nike ili redovnice, a o njima ovdje nije riječ. Svjetovni treći redovi nisu obična vjernička društva. Ta vjernička društva (*associati-onnes christifidelium*), prema kan. 303., “mogu se nazivati trećim redovima ili kakvim drugim odgovarajućim nazivom” (*tertii ordines dicuntur aliosve congruenti nomine vocantur*).

Glavna je karakteristika tih vjerničkih društava: živjeti u svijetu; oni su svjetovnjaci (klerici ili laici ili jedno i drugo). Budući da sam naziv treći red dovodi do zbrke, ovdje moramo naglasiti da Svjetovni treći redovi nisu redovnički redovi, tj. redovničke ustanove jer u odnosu na redovničke redove ili redovničke ustanove oni nemaju: 1. zajedničkoga života, 2. vlastitih samostana-klauzure, 3. javnih redovničkih zavjeta, 4. žive u svijetu karizmu neke redovničke ustanove *sub altiore eiusdem instituti moderamine* (pod višim vodstvom iste ustanove) (kan. 303). Ovdje nije rečeno *sub altiore directio* – pod višom upravom jer to ne bi bilo *sub altiore moderamine* s – pod višim vodstvom. Vjernici upravljaju sobom, prema propisima, ali ih, ipak, crkveni zakonodavac stavlja pod više vodstvo pojedine redovničke ustanove. No o značenju termina *directio* i *moderamine* još se među teolozima i pravnicima raspravlja. Na poseban način o tome raspravljaju oni koji bi željeli da treći redovi budu slobodniji od redovničkih ustanova kada se radi o upravi. Stoga, treba pripaziti na ono što trebaju raditi voditelji, što više vodstvo, što uprava (službenici-ministri), a što duhovni asistenti. Ostavimo vremenu da to razjasni. Mi ostajemo pri tome da je više vodstvo jamac karizme onako kako to propisuju Konstitucije.

2. NEKE RAZLIKE REDOVNIČKIH USTANOVA I REDOVNIČKIH REDOVA U ODNOSU NA TREĆE SVJETOVNE REDOVE

Treći svjetovni red u odnosu na redovničke redove ili redovničke ustanove nema neke bitne elemente koje traži crkveni zakonodavac, sveti otac Papa, a posebno u kan. 607, § 2, kan. 608. 665, 671 i 696, gdje se traži da redovnici trebaju živjeti u zajednici, u posebnoj kanonski osnovanoj redovničkoj kući što nije slučaj kod trećih svjetovnih redova. Članovi svjetovnoga trećega reda mogu biti laici ili klerici. Mogu živjeti samostalno ili udruženo zajedno.

U ustrojstvu Katoličke Crkve u Zakoniku iz 1983. godine kan. 303. govori o svjetovnim trećim redovima koji se nalaze u II. knjizi Zakonika “Narod Božji”, pod naslovom *Vjernička društva*,

zajedničke odredbe, dok je Zakonik propise o redovničkim ustanovama postavio u II. knjigu, III. dio Zakonika iz 1983. godine. Dakle, prema ekleziologiji Katoličke Crkve i rasporedu Zakonika iz 1983. godine, nije uopće ispravno govoriti niti da su svjetovni treći redovi niti Svjetovne ustanove. O svjetovnim ustanovama govori se u kan. 710–730.

Tri su bitne oznake za Svjetovne treće redove:

1. žive u svijetu u duhu neke redovničke ustanove
2. kao svjetovnjaci teže kršćanskoj savršenosti, provode apostolski život prema određenoj karizmi neke redovničke ustanove
3. žive pod višim vodstvom neke redovničke ustanove (viši redovnički poglavari). Više vodstvo jamac je posebne karizme. Viši redovnički poglavari jamče za identitet Svjetovnoga trećega reda, jamče im iskonski duh redovničke ustanove čiju karizmu žive u svijetu, osiguravaju im apostolsku i duhovnu asistenciju na različitim razinama (mjesno bratstvo, pokrajinsko bratstvo, nacionalno bratstvo ili međunarodno bratstvo).

Talijansku riječ *fraternità*, prevodimo na hrvatski riječju *bratstvo*, a mogli bismo točnije reći *bratstvo i sestrinstvo*, što uostalom i odgovara stvarnosti jer su članovi i muškarci i žene. U hrvatskom jeziku imamo riječ *sestrinstvo* za ona društva koja čine žene. Kod svjetovnih trećih redova radi se o društvima muškaraca i žena zajedno – bratstvo i sestrinstvo – braća i sestre. Riječ *minister* ili *ministra* moglo bi se prevoditi i riječju *službenik* (*poslužnik*) ili *službenica* (*poslužnica*, *služiteljica*). To su oni (one) koje je pojedina zajednica izabrala, prema propisima prava, da predsjedaju (predsjedaju) određenom društvu na bilo kojoj razini.

3. VODSTVO I VIŠE VODSTVO

Dok redovničke ustanove ili redovnički redovi žive prema propisima prava i imaju svoje zakonite poglavare, redovničku autonomiju i eventualnu izuzetost, dotle svjetovni treći redovi, istini za volju, imaju redovito vodstvo, ali imaju također i više vodstvo te određene duhovne asistente

Svjetovni treći redovi imaju svoje posebno neposredno vodstvo, a na čelu pojedinoga bratstva nalaze se posebni službenici (ministri). Više su im vodstvo viši redovnički poglavari pojedini-

ne redovničke ustanove. Oni nisu samo vodstvo, kako je to bilo prema kan. 702. Zakonika iz 1917. godine, nego im je ono više vodstvo: general, provincijal⁵. Više vodstvo, npr. prema Konstitucijama, *imenuje duhovne asistente za: mjesno bratstvo, područno bratstvo i nacionalno bratstvo ili internacionalno bratstvo.*

U Zakoniku iz 1917. kan. 700. imamo tri vrste vjernih društava: 1. svjetovni treći redovi (*tertii Ordines saeculares*), 2. bratovštine (*confraternitas*) i 3. pobožne udruge (*pie uniones*). To su vjerna društva s posebnim profilom. Pridjev *saecularis*, svjetovni, znači, kako u Zakoniku iz 1917. tako i u Zakoniku iz 1983. godine, da član trećega svjetovnoga reda može biti laik ili klerik, ali ako bi netko tko je zavjetovan želio biti član trećega reda, neka postupi prema propisima, Konstitucijama i Statutu određene redovničke ustanove. Prema Zakoniku iz 1917. godine treći red osnivao je onaj mjerodavni poglavar Reda kojemu trećoredac/kinja pripada, uz prethodno prihvaćanje (privolu)mjesnog Ordinarija. Trećoredci mogu živjeti udruženo, u posebnoj kući ili sami u svojim kućama, već prema tome kako odrede.

Treći su redovi prema sudu pape Leona XIII. u Enciklici "Humanum genus" – *Ljudski rod*, od 20. travnja 1884. godine, prikladni npr. za borbu protiv masonerije. Papa piše: "Stoga, koristeći ovu priliku, podsjećamo vas na potrebu da promičete i štitite Treći red sv. Franje, čija smo pravila s mudrom obzirnošću mi nedavno ublažili. U sklopu s duhom njegove institucije on nastoji da ljudi oponašaju Isusa Krista, vole Crkvu i prakticiraju sve kršćanske vrline, a to će se pokazati korisnim u gušenju sektaške zaraze." Kod nas, u Hrvatskoj te u Bosni i Hercegovini, posebno su bili na liniji pape Leona XIII. te su promicali Franjevački treći red đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer i vrhbosanski nadbiskup Josip Štadler.⁶ U istoj enciklici papa Leon XIII. predlaže također i društvo sv. Vinka Paulskoga u borbi protiv masonerije.

U Zakoniku iz 1983. ima više vjernih društava koje žive prema posebnim statutima. Ovdje treba naglasiti kako su u zabludi oni koji govore da su svjetovni trećoredci u biti redovnici u

⁵ Npr. prema Generalnim konstitucijama FSR iz 2002, čl.86, br. 1: "Generalni i provincijski ministri vrše svoju službu u odnosu na FSR: Osnivanje bratstava; pastoralnim pohodom; duhovnom asistencijom bratstava na različitim razinama. Ovu zadaću mogu vršiti osobno ili preko delegata."

⁶ Usp. Jure BRKAN, *Stav nadbiskupa Stadlera prema slobodnim zidarima*, u: *Vrhbosnensia*, Sarajevo, 7 (2003.), br. 2, str. 449–467.

svijetu ili svjetovni instituti. Iako zakonodavac za svjetovne trećoredce kaže da se mogu nazivati i treći redovi, to im je prepušteno zbog tradicije, zbog hvalevrijedne njihove uloge u povijesti Crkve, ali ne zato što su oni redovnici ili članovi nekih redovničkih redova. Može se reći da su kroz cijeli srednji vijek u Crkvi bile službeno priznate samo različite bratovštine i treći redovi te pobožne udruge. Nakon Zakonika iz 1917. godine Crkva je ubrojila i katoličku akciju kao vjerničko društvo (Enciklika pape Pija XI. "Ubi arcano" od 23. XII. 1922.). Time je Crkva ozakonila sudjelovanje vjernika s crkvenim vlastima u crkvenom apostolatu. U Hrvatskoj i prije osnivanja katoličke akcije za cijeli svijet djelovali su katolički narodni pokreti i savezi.

4. REDOVNIČKI REDOVI ILI REDOVNIČKE USTANOVE IMAJU POSEBNU BRIGU ZA NJIMA PRIDRUŽENA VJERNIČKA DRUŠTVA ILI SVJETOVNE REDOVE

Crkveni zakonodavac kaže da se redovničkim ustanovama, ako imaju pridružena vjernička društva, pomaže posebnom brigom (*speciali cura adiuvent*) da ih prožima izvorni duh njihove obitelji. (podcrtao J. B.). Riječ je o posebnoj brizi, a ona je predviđena u Pravilu,⁷ Konstitucijama⁸ i Statutima. Naime, posebni odnos svjetovnih redovničkih trećih redova s redovničkim redom čiju karizmu žive u svijetu uređen je posebnim zakonima: Konstitucijama i Statutima. Više vodstvo može svoju ulogu nadziratelja društva činiti samo ili preko svojih delegata, prema propisima dotičnoga društva. Uz više voditelje, treći redovi imaju također i duhovne asistente koji djeluju prema pravnim propisima. Dobro treba znati: niti je više vodstvo uprava društva, a niti su duhov-

⁷ Npr. na molbu četvorice Franjevačkih generala Redova, papa Pavao VI. odobrio je i potvrdio Pravilo Franjevačkoga svjetovnoga reda dana 24. lipnja 1978. Na dan 4. 10., svetkovina sv. Franje, predsjednica Međunarodnog vijeća FSZ sestra Manuela Mattioli primila je odobreno Pravilo Franjevačkoga svjetovnoga reda. Time je dokinuto Pravilo Leona XIII. iz 1883. godine.

⁸ Četvorica Generala Franjevačkoga reda, u Rimu, dana 4. listopada 1978. pišu Međunarodnom Trećem reda da prime Pravilo kao pravilo života i da će im biti pri ruci u pripravi Konstitucija i Statuta. Konstitucije i Statuti ne smiju se protiviti propisima Zakonika kanonskoga prava iz 1983. godine i crkvenim propisima koji su kasnije nastali o udruženjima vjernika ili trećim redovima. Pitamo se: je li različita karizma različitih Franjevačkih redova? Smatramo da jest. Kao primjer navodimo da su im i Pravila i generalne konstitucije različite. No o tome će se još raspravljati.

ni asistenti voditelji pojedinih društava (bratstava) (Zakonik iz 1917. godine), niti su oni viši voditelji (Zakonik iz 1983. godine). Oni su, dakle, samo duhovni asistenti s posebnim pravima i obvezama.

5. SMJEŠTAJ KAN. 303. I NJEGOVI IZVORI

Nomotehnički, kan. 303. Zakonika iz 1983. godine crkveni je zakonodavac smjestio u drugu knjigu "Narod Božji", V. naslov "Vjernička društva" koja su prema kan 298. "društva različita od ustanova posvećenoga života i družba apostolskoga života..." (podcrtao J.B.). Takva se društva mogu nazivati i treći redovi. U redakciji kan. 303. crkveni se zakonodavac nadahnuo na ovim izvorima:

1) Zakonik iz 1917. godine kan. 702. koji je propisivao da su svjetovni trećoredci oni vjernici koji nastoje oko kršćanske savršenosti, da *pod upravom nekog Reda (sub moderatione alicuius Ordinis)* u duhu istog Reda i onako kako odgovara svjetovnom životu, žive prema pravilima koja je odobrila Sveta Stolica. Dok u Zakoniku iz 1917. godine svaka redovnička ustanova nije mogla sebi pripojiti (*adjungere*) svjetovni treći red, dotle se u Zakoniku iz 1983. godine ne spominje pripajanje nekoga svjetovnoga trećeg reda redovničkoj ustanovi, nego se samo određuje posebni odnos prema pojedinome svjetovnom trećem redu. Zakonodavac je prema kan. 214. Zakonika iz 1983. godine dopustio svakome vjerniku da odredi za sebe svoj duhovni život koji treba biti u skladu s naukom Crkve. U važećem kanonu 303. stoji: "sub altiore eiusdem instituti moderamine". Kan. 303 kaže "sub altiore ... eiusdem instituti moderamine". Ovo "sub altiore eiusdem instituti moderamine", prevodimo *pod višim vodstvom iste ustanove*. Ovdje treba uočiti razliku između *sub altiore* – pod višim vodstvom, od samo *pod vodstvom*. Riječ *altior, oris* u kan. 303. prevodimo *višim*, isto tako u kan. 315. U Zakoniku iz 1917. godine pisalo je "pod vodstvom", a u Zakoniku iz 1983. godine stoji "pod višim vodstvom." Cilj je "višega vodstva" jamčiti karizmu, biti jamac vjernosti kako bi svjetovni red živio karizmu određene redovničke ustanove u svijetu. Preko "višega vodstva" (provincijal, general) određena redovnička ustanova (red ili kongregacija) pomaže svjetovnim trećim redovima kako bi sačuvali iskonsku karizmu redovničke ustanove kojoj su pripojeni.

2) Drugi izvor za kan. 303. jest Apostolsko pismo pape Pavla VI. od 6. kolovoza 1966. godine, *Ecclesiae Sanctae*, br. I, 35. u kojemu čitamo: "Udruženja vjernika koja su pod vodstvom i upravom nekog Reda, pa i ako ih je ustanovila Apostolska Stolica, podložna su jurisdikciji i nadzoru mjesnog ordinarija, koji ima pravo i dužnost pohađati ih prema propisima svetih kanona." Trećoredci nisu redovnici niti, općenito govoreći, obični vjernici. Oni su posebno udruženje vjernika u mnogome različito od ostalih udruženja vjernika. Dok druga udruženja vjernika ostaju pod nadzorom mjesnih ordinarija, dotle su Treći redovi pod višim vodstvom viših redovničkih poglavara, a u svom apostolatu i dalje ostaju, također, i pod jurisdikcijom dijecezanskih biskupa prema propisima svetih kanona. Mogli bismo reći da su svjetovni trećoredci pod biskupovom upravnom vlašću, osim ako ih, na primjer, od toga Pravilo ili Konstitucije izuzimaju. To izuzeće, ako je uopće negdje zakonski predviđeno, podliježe strogom tumačenju.

ZAKLJUČAK

Redovničke ustanove ili redovnički redovi ili redovničke kongregacije ako imaju sebi pridružena neka vjernička društva ili treće svjetovne redove, trebaju se za njih brinuti te im pomagati da ih prožima iskonski duh određene redovničke ustanove čiji duh žive u svijetu. To rade prema posebnim zakonicima: konstitucijama, statutima ili općim ili posebnim odlukama. Pri pomažanju vjerničkim društvima dosta pomaže što vjernička društva ili treći svjetovni redovi trebaju djelovati u svijetu pod višim vodstvom "sub altiore moderamine" određene redovničke ustanove.